

Charta učitelů

ORGANIZACE OSN PRO VÝCHOVU, VĚDU A KULTURU (UNESCO)

Zvláštní mezivládní konference o postavení učitelů, která se uskutečnila 21. 9. – 5. 10. v Paříži, přijala významný mezinárodní dokument – Doporučení týkající se postavení učitelů. Přípravovali ho dvě desetiletí experti z různých zemí ve spolupráci s Mezinárodní organizací práce a mezinárodními organizacemi učitelů. K tomuto Doporučení, známému jako Charta učitelů, přistoupila i naše země.

C
5.1
1

Obsah	Strana
Doporučení týkající se postavení učitelů	2
I. Definice	3
II. Oblast použití	3
III. Základní principy	3
IV. Cíle a politika v oblasti vzdělávání	4
V. Příprava na povolání učitele	6
VI. Další vzdělávání učitelů	8
VII. Zaměstnání a kariéra	9
VIII. Práva a povinnosti učitelů	12
IX. Podmínky pro efektivní vyučování a učení	14
X. Platy učitelů	18
XI. Sociální zabezpečení	20
XII. Nedostatek učitelů	22
XIII. Závěrečná ustanovení	23

Doporučení týkající se postavení učitelů (přijaté na Mimořádné mezivládní konferenci o postavení učitelů, Paříž 5. října 1966)

Mimořádná mezivládní konference o postavení učitelů,

- připomínajíc, že právo na vzdělání je základním lidským právem
- jsou si vědoma povinnosti států zajistit patřičné vzdělání pro všechny v souladu s článkem 26 Všeobecné deklarace lidských práv, s principy 5, 7 a 10 Deklarace práv dítěte a principy deklarace OSN o šíření ideálů míru, vzájemného respektování a porozumění mezi národy v řadách mládeže
- uvědomujíc si nutnost extenzivního a širšího všeobecného, technického a odborného vzdělání se zřetelem k plnému využití všech existujících talentů a inteligence, což je základní podmínkou kontinuálního rozvoje morálních a kulturních hodnot, jakož i ekonomického a sociálního pokroku
- uznávajíc základní úlohu učitelů v rozvoji vzdělávání a význam jejich přínosu pro rozvoj člověka a moderní společnosti
- usilujíc zabezpečit učitelům postavení, odpovídající této jejich úloze
- berouc v úvahu velkou rozmanitost zákonů, ustanovení a zvyků, které v jednotlivých zemích určují modely a organizaci vzdělávání
- berouc v úvahu též rozmanitost právních úprav, které se týkají učitelů v jednotlivých zemích, hlavně v závislosti na tom, zda se na ně vztahují ustanovení týkající se státních služeb
- jsou přesvědčena o tom, že navzdory těmto rozdílům ve všech zemích vznikají podobné otázky, týkající se postavení učitelů, a že tyto otázky vyžadují zavést soubor všeobecně platných norem a opatření, což je cílem tohoto doporučení
- berouc na vědomí ustanovení existujících mezinárodních konvencí vztahujících se na učitele, a hlavně takových, které se týkají základních lidských práv, jako je Konvence z r. 1948 týkající se svobody spolčování a ochrany práva organizovat se, odměňování a Konvence z r. 1958 o diskriminaci v oblasti zaměstnání a povolání, a které byly přijaty Generální konferencí Mezinárodní organizace práce, a Konvence z r. 1960 o boji proti diskriminaci v oblasti vzdělávání, která byla přijata Generální konferencí Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu
- připomínajíc dále doporučení o různých aspektech přípravy a postavení učitelů na základních a středních školách, která byla přijata na Mezinárodní konferenci o státním školství, svolané společně s OSN pro výchovu, vědu a kulturu, a s Mezinárodním úřadem pro výchovu, jakož i Doporučení odborném a technickém

vzdělávání z r. 1962, které bylo přijato Generální konferencí Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu

- usilujíc o doplnění existujících forem o ustanovení týkající se specifiky učitelských problémů a řešení problémů týkajících se nedostatku učitelů, přijímá následující doporučení:

I. Definice

1. Pro účely tohoto doporučení:

Slovo UČITEL se vztahuje na všechny osoby ve školách, které se zabývají výchovou a vzděláváním žáků.

Výraz POSTAVENÍ ve vztahu k učitelům označuje společenské postavení nebo úctu, kterou požívají učitelé v souvislosti se stupněm uznávání důležitosti jejich funkce a jejich schopnosti plnit ji, rovněž i pracovní podmínky, odměňování a jiné materiální výhody, které mají v porovnání s jinými profesními skupinami.

II. Oblast použití

2. Toto doporučení se týká především učitelů jak státních, tak soukromých škol až po učitele škol poskytujících úplné střední vzdělání, tj. jeslí, mateřských škol, základních škol, nižších středních nebo úplných středních škol, včetně technických, odborných a uměleckých škol.

III. Základní principy

3. Od raného školního věku by se mělo vzdělávání zaměřovat na všestranný rozvoj lidské osobnosti a na duchovní, morální, sociální, kulturní a ekonomický pokrok společnosti, jakož i na vštěpování hluboké úcty k lidským právům a základním svobodám. V rámci těchto hodnot je třeba příkládat velký význam přínosu, kterým má vzdělávání přispívat k míru a porozumění, toleranci a přátelství mezi všemi národy a mezi všemi rasovými nebo náboženskými skupinami.

4. Mělo by se uznávat, že pokrok ve vzdělávání závisí ve značné míře na kvalifikaci a schopnostech učitelů všeobecně a na lidských, pedagogických a technických kvalitách jednotlivých učitelů.

5. Postavení učitelů by mělo odpovídat potřebám vzdělávání daným jeho cíli a úkoly. Je třeba uznat, že pro úplnou realizaci těchto cílů a úkolů má velký význam patřičné postavení učitele a všeobecná úcta k jeho profesi.

6. Pedagogickou činnost je třeba považovat za profesi vyžadující speciální schopnosti získávané a udržované důkladným a permanentním vzděláváním. Vyžaduje rovněž určitý cit osobní a kolektivní zodpovědnosti za vzdělávání a zabezpečování co nejpříznivějších podmínek žákům ve školách.

7. Všechny stránky přípravy a zaměstnávání učitelů musí být zbaveny jakékoli formy diskriminace založené na rase, barvě pleti, pohlaví, náboženství, politickém názoru, národnostním či sociálním původu nebo ekonomických podmínkách.

8. Pracovní podmínky učitelů musí být maximálně příznivé pro co nejefektivnější výuku a musí učiteli umožňovat plně se soustředit na plnění svých profesních úkolů.

9. Učiteléské organizace je třeba považovat za sílu, která může značně přispět k rozvoji vzdělávání, a proto je třeba je zapojovat do vytváření školské politiky.

IV. Cíle a politika v oblasti vzdělávání

10. V každé zemi by se měla přijmout patřičná opatření pro zformulování komplexní školské politiky v souladu s uvedenými směrnicemi, čerpající ze všech existujících lidských a ostatních zdrojů. Příslušné orgány přitom musí brát v úvahu důsledky, které vyplývají pro učitele z následujících zásad a cílů:

- Základním právem každého dítěte je zabezpečit mu co nejúplnější možnost vzdělávání; patřičná pozornost musí být věnována dětem, které vyžadují zvláštní pedagogický přístup.
- Všechny možnosti musí být stejně dostupné, aby každý člověk mohl uplatňovat právo na vzdělání bez ohledu na pohlaví, rasu, barvu pleti, náboženství, politické přesvědčení, národní nebo sociální původ anebo ekonomické podmínky.
- Protože vzdělávání je službou prvořadého významu a celospolečenského zájmu, zodpovědnost za ně musí nést stát, který musí zabezpečit adekvátní síť škol, bezplatné vzdělávání a materiální pomoc žákům, kteří to potřebují; uvedené nemožno chápat ani jako zasahování do svobody rodičů nebo jejich právních zástupců

při výběru nestátních škol pro jejich děti, ani jako narušování svobody jednotlivých osob či orgánů při zřizování a řízení výchovně-vzdělávacích zařízení, která odpovídají minimálním pedagogickým normám stanoveným nebo scháleným státem.

- Protože vzdělávání je základním faktorem ekonomického rozvoje, musí být plánování vzdělávání neoddelitelnou součástí celkového ekonomického a sociálního plánování, jehož cílem je zlepšit životní podmínky.
- Protože vzdělávání představuje nepřetržitý proces, měly by být různé oblasti učitelských služeb tak koordinovány, aby přispívaly ke zvýšení kvality výuky všech žáků a ke zlepšení postavení učitelů.
- Je třeba zabezpečit volný přístup k pružnému systému škol patřičně propojených, aby nic nemohlo omezit možnosti každého dítěte získat vzdělání na kterémkoli stupni nebo typu vzdělávání.
- Při sledování cíle vzdělávání se žádný stát nemůže spokojit jen s kvantitativním růstem, ale musí usilovat též o zvýšení kvality.
- V oblasti vzdělávání je potřebné jak dlouhodobé, tak i krátkodobé plánování a programování; účinné zapojení dnešních žáků do života společnosti bude víc záviset na budoucích potřebách než na současných požadavcích.
- Celé školské plánování by mělo v každé etapě zahrnovat včasné zabezpečení přípravy a dalšího vzdělávání dostatečného počtu plně kompetentních a kvalifikovaných národních učitelů, kteří jsou seznámeni se životem svého lidu a jsou schopni vyučovat v jeho mateřském jazyce.
- Prvořadý význam má koordinovaný, systematický a permanentní výzkum a činnost v oblasti přípravy a dalšího vzdělávání učitelů včetně projektů spolupráce a výměny výsledků výzkumu na mezinárodní úrovni.
- K definování školské politiky a jejích konkrétních úkolů je třeba zabezpečit úzkou spolupráci mezi příslušnými orgány, učitelskými zaměstnavatelskými organizacemi pracujícími i rodičovskými organizacemi, výzkumnými institucemi a školami.
- Protože dosažení cílů a úkolů vzdělávání většinou závisí na finančních prostředcích, které jsou k dispozici, je třeba v národních rozpočtech všech zemí přednostně vyčlenit adekvátní část národního důchodu na rozvoj vzdělání.

V. Příprava na povolání učitele

11. Politika určující přípravu učitelů musí brát v úvahu potřebu zabezpečení společnosti dostatečným množstvím učitelů s nezbytnými morálními, intelektuálními a fyzickými kvalitami, kteří mají hluboké odborné znalosti a dovednosti.

12. Pro uspokojení této potřeby by školské orgány měly adekvátně podněcovat přípravu na pedagogickou činnost a poskytovat dostatečný počet míst v příslušných institucích.

13. Absolvování schváleného kurzu příslušné učitelské přípravy by se mělo vyžadovat od všech osob vstupujících do učitelské profese.

14. Právo na přijetí do přípravy na učitelské povolání by mělo být podmíněno absolvováním příslušné střední školy a takovými osobními vlastnostmi, které pomohou uchazečům stát se členy hodnými této profese.

15. Studentům, kteří se připravují na učitelské povolání by měly být k dispozici adekvátní stipendia nebo finanční podpory, které by jim po dobu studia umožnily normální studijní a životní podmínky; je-li to možné, měly by se školské orgány snažit o vytvoření systému bezplatných učitelských přípravek.

17. Studenti a jiné osoby, které se chtějí stát učiteli, musí mít k dispozici informace o možnostech studia a o stipendiích nebo finančních podporách poskytovaných při přípravě na učitelské povolání.

18.

- Patřičnou pozornost je třeba věnovat úrovni přípravy učitelů v jiných zemích. Při určování toho, zda mají osoby, které absolvovaly přípravu na učitelské povolání v zahraničí, plné nebo částečné právo vykonávat učitelské povolání, je třeba věnovat patřičnou pozornost úrovni přípravy učitelů v těchto zemích.
- Je třeba přijmout opatření zaměřená na dosažení mezinárodního uznání učitelských diplomů, které učitele opravňují zaujímat profesionální postavení v souladu s mezinárodně uznávanými normami.

Programy přípravy učitelů

19. Cílem přípravy učitelů musí být prohloubení všeobecného vzdělání a osobní kultury každého studenta, jeho schopnosti učit a vychovávat druhé, uvědomění si principů, které tvoří základ dobrých mezilidských vztahů v rámci dané země i v zahraničí, uvědomění si smyslu zodpovědnosti za přínos vyučování, jakož i osobního příkladu ve vztahu k sociálnímu, kulturnímu a ekonomickému pokroku.

20. Programy přípravy učitelů musí zahrnovat následující:

- všeobecné disciplíny
- studium základů filozofie, psychologie, sociologie ve vztahu k výchově, teorii a historii výchovy, rovněž i srovnávací a experimentální pedagogiku, základy řízení školství a metody vyučování různých předmětů
- studium předmětů vztahujících se k budoucí oblasti vyučování
- pedagogickou praxi v oblasti školní a mimoškolní činnosti pod vedením vysoce kvalifikovaných učitelů

21.

- Všichni učitelé musí absolvovat všeobecnou, speciální a pedagogickou přípravu na univerzitách nebo na pedagogických školách na úrovni srovnatelné s univerzitou, nebo v odborných školách pro přípravu učitelů.
- Obsah programů přípravy učitelů se může do určité míry lišit podle úkolů, které učitelé musí plnit na školách různých typů, jako jsou odborné školy, technické školy, nebo speciální školy pro postižené. U odborných a technických škol by mohly programy zahrnovat určitou výrobní praxi v průmyslu, obchodu nebo zemědělství.

22. Učební plány pedagogických škol mohou zahrnovat pedagogickou přípravu současně se studiem všeobecných a odborných předmětů nebo kultivací dovedností, nebo může pedagogická příprava po nich následovat.

23. Příprava učitelů by měla zpravidla probíhat formou denního studia; starší osoby nebo osoby jiných kategorií, které mají zájem o učitelské povolání, mohou absolvovat část nebo celé studium formou dálkového studia za předpokladu, že obsah tohoto studia a normy získaného vzdělání budou na stejné úrovni jako u studia denního.

24. Je třeba brát zřetel na přání zabezpečit přípravu různých učitelů pro základní, střední, technické, speciální a odborné školy na školách, které jsou organicky spojeny nebo umístěny blízko sebe.

Školy připravující učitele

25. Učitelé škol připravujících učitele musí mít kvalifikaci pro výuku svých předmětů na úrovni vysokoškolského vzdělání. Učitelé pedagogických předmětů musí mít zkušenosti z výuky na školách a podle možnosti by měli mít možnost pravidelně si obnovovat tyto zkušenosti pedagogickou praxí na školách.

26. Výzkumy a experimentování v oblasti pedagogických disciplín a vyučování jednotlivých předmětů by měly být stimulovány vytvářením výzkumných příležitostí ve školách připravujících učitele a výzkumnou činností jejich pracovníků a studentů. Učitelé, kteří připravují učitele, musí znát výsledky výzkumu ve své oblasti a seznamovat s nimi studenty.

27. Žáci i učitelé musí mít možnost vyjádřit své názory na právní úpravy, které určují život, práci a disciplínu na školách připravujících učitele.

28. Školy připravující učitele musí přispět k rozvoji pedagogické činnosti šířením výsledků výzkumu a novinek v metodice vyučování a vyučováním zkušeností škol a učitelů.

29. Školy připravující učitele jsou zodpovědné za vystavování vysvědčení o ukončení studia, a to každá zvlášť nebo společně, případně ve spolupráci s jinými vysokými školami nebo kompetentními školskými orgány.

30. Školské orgány musí ve spolupráci se školami připravujícími učitele přijímat nezbytná opatření nutná k tomu, aby zajistily absolventům škol práci odpovídající jejich kvalifikaci, osobním přáním a rodinným poměrům.

VI. Další vzdělávání učitelů

31. Úřady a učitelé by měly uznávat význam dalšího vzdělávání učitelů požadovaného pro zajištění systematického zlepšování kvality a obsahu vzdělávání a vyučovacích technik.

32. Úřady by měly v dohodě s učitelskými organizacemi podporovat vytváření širokého systému dalšího vzdělávání volně dostupného všem učitelům. Takový systém by měl poskytovat různé programy a zahrnout účast učitelských přípravek, vědeckých a kulturních institucí a učitelských organizací. Aktualizační kurzy by se měly pořádat především pro učitele, kteří se vrátili do učitelské služby po přestávce v jejím výkonu.

33.

- Kurzy a jiné vhodné příležitosti by měly být sestaveny tak, aby učitelům umožňovaly zvyšovat si kvalifikaci, měnit nebo si rozšiřovat aprobaci, usilovat o povýšení a nezaostávat ve svém předmětu a v oblasti vzdělávání z hlediska jeho obsahu a metod.

- Měla by se přijmout opatření pro přípravu knih a jiných materiálů pro učitele, které jim umožní zdokonalovat si své všeobecné vzdělání a odbornou kvalifikaci.
34. Učitelé by měli mít možnost účastnit se kurzů a jiných vzdělávacích příležitostí a plně jich využívat. K této činnosti by měli být podněcováni.
35. Školské úřady by měly vyvíjet veškeré úsilí k zabezpečení toho, aby školy mohly využívat významných výsledků výzkumu v oblasti jednotlivých předmětů a jejich metodik.
36. Úřady by měly učitele povzbuzovat k dalšímu vzdělávání a je-li to možné, pomáhat jim individuálně nebo skupinově cestovat ve vlastní zemi i v zahraničí.
37. Bylo by žádoucí, aby se opatření pro přípravu dalšího vzdělání učitelů rozpracovala a doplňovala za finanční a technické spolupráce na mezinárodní nebo regionální úrovni.

VII. Zaměstnání a kariéra

Začátek učitelské činnosti

38. Politika týkající se přijímání do zaměstnání by měla být jasně definována na příslušné úrovni ve spolupráci s učitelskými organizacemi. Těž by měly být vypracovány předpisy stanovující práva a povinnosti učitelů.

39. Zkušební dobu pro vstup do učitelské služby by měli uznávat učitelé i zaměstnavatelé jako příležitost k povzbuzení a pomoci začínajícímu učiteli, k vytvoření a upevnění náležitých profesionálních standardů a k vlastnímu rozvoji praktických vyučovacích schopností učitele. Normální délka zkušební doby by měla být předem známa a podmínky pro její úspěšné zvládnutí by se měly striktně týkat profesionální kompetence. Jestliže učitel ve zkušební době neobstojí, měl by být informován o důvodech a mít právo odvolat se proti tomuto rozhodnutí.

Postup a povýšení

40. Jestliže mají učitelé požadovanou kvalifikaci, měli by mít možnost přecházet z jednoho školského stupně na druhý nebo z jednoho druhu školy na jiný.

41. Organizace a struktura školských skužeb, včetně jejich organizace a struktury na konkrétní škole, by měly učitelům poskytovat dostatečné možnosti k plnění dalších funkcí, pokud nejsou tyto závazky na úkor kvality nebo regulérnosti jejich vyučovací činnosti.

42. Pozornost by se měla věnovat výhodám, které žákům i učitelům poskytují velké školy tím, že umožňují lépe rozdělit různé pedagogické funkce mezi jednotlivé učitele.

43. Zodpovědná místa ve vzdělávání, jako je místo inspektora, školského řídicího pracovníka, ředitele odboru pro výchovu a jiná zvláště zodpovědná místa, by se měla podle možnosti obsazovat zkušenými učiteli.

44. Povýšení do nové funkce by mělo být založeno na objektivním hodnocení učitelovy kvalifikace pro novou funkci. Je třeba brát v úvahu přísná profesionální kritéria stanovená po konzultaci s učitelskými organizacemi.

Zabezpečení služebního postavení

45. Stabilita zaměstnání a zabezpečení služebního postavení učitele jsou nevyhnutelné jak v zájmu vzdělání, tak i v zájmu učitele a musí být zaručené i tehdy, když nastanou změny v organizaci nebo ve školském systému.

46. Učitelé by měli být odpovídajícím způsobem chráněni před svévolnými činy, které se dotýkají jejich profesionálního postavení nebo kariéry.

Disciplinární opatření za porušení norem profesionálního chování

47. Disciplinární opatření za porušení norem profesionálního chování musí být jasně určena. Disciplinární řízení a na jeho základě přijatá rozhodnutí se mohou zveřejnit jen na žádost zainteresovaného učitele kromě těch případů, kdy jde o žáka.

48. Úřady nebo orgány mající právo navrhopvat a ukládat sankce a pokuty musí být jasně určené.

49. Vypracování disciplinárních opatření je nutné konzultovat s učitelskou organizací.

50. Na každém stupni disciplinárního řízení musí se každému učiteli poskytnout dostatečné záruky, a to především:

- právo na písemnou informaci o obvinění s uvedením důvodů
- právo na přístup k důkazovému materiálu

- právo hájit se sám nebo prostřednictvím zástupce podle vlastního výběru, právo na dostatečně dlouhou dobu na přípravu vlastní obhajoby
- právo na písemnou informaci o rozhodnutí a jeho zdůvodnění
- právo odvolat se ke kompetentním úřadům nebo orgánům

51. Úřady si musí uvědomit, že efektivnost disciplinárních záruk i disciplína samotná by se zvýšily, kdyby se jednání o učitelích zúčastnili i jeho kolegové.

52. Ustanovení paragrafů 47-51 v žádném případě nezasahují do postupů, které se běžně používají podle národního práva nebo pravidel trestního práva.

Lékařské prohlídky

53. Učitelé se musí pravidelně podrobovat lékařským prohlídkám, které musí být bezplatné.

Učitelky pečující o rodinu

54. Manželství by se nemělo považovat za překážku pro přijetí nebo prodloužení zaměstnání žen-učitelek a rovněž by se nemělo projevit při odměňování nebo jiných pracovních podmínkách.

55. Zaměstnavatelé by měli být postihováni za ukončení pracovní smlouvy z důvodů těhotenství a mateřské dovolené.

56. Podle potřeby je nezbytné budovat jesle a mateřské školy pro děti učitelů.

57. Měla by se přijmout opatření, která by umožňovala učitelkám pečujícím o rodinu získat učitelská místa v oblasti, kde bydlí, a umožnit učitelkám dvojicím, aby učily na sousední nebo téže škole.

58. Za určitých okolností by učitelky, které opustily své zaměstnání z důvodu péče o rodinu ještě před důchodem, měly být vyzvány, aby se vrátily do školy.

Práce na částečný úvazek

59. Školské orgány a školy by měly uznat hodnotu odvedené práce těch kvalifikovaných učitelů, kteří z určitých důvodů pracují jen na částečný úvazek.

60. Učitelé řádně zaměstnaní na částečný úvazek by měli:

- dostávat přiměřeně stejné ohodnocení a mít stejné základní podmínky v zaměstnání jako učitelé pracující na plný úvazek

- mít práva odpovídající právům učitelů zaměstnaných na plný úvazek pokud jde o placenou dovolenou, pracovní neschopnost a mateřskou dovolenou
- mít právo na adekvátní sociální péči včetně důchodového zabezpečení

VIII. Práva a povinnosti učitelů

61. Učitelské povolání by mělo mít akademickou svobodu při plnění profesionálních povinností. Protože učitelé jsou speciálně kvalifikováni, aby rozhodli, které učební pomůcky a vyučovací metody jsou pro jejich žáky nejvhodnější, měli by spolu se školskými orgány mít hlavní úlohu při výběru učebnic a vyučovacích metod v rámci schválených učebních osnov.

62. Učitelé a jejich organizace by se měli podílet na přípravě nových učebních osnov, učebnic a učebních pomůcek.

63. Veškeré způsoby inspekce nebo kontroly by měly být prováděny tak, aby učitele stimulovaly a pomáhaly jim plnit jejich pracovní úkoly. Neměly by omezovat svobodu, iniciativu a zodpovědnost učitelů.

64.

- V případech vyžadujících jakékoli osobní hodnocení učitelovy práce musí hodnocení být objektivní a učitel by měl být s ním seznámen.
- Učitelé by měli mít právo odvolat se proti hodnocením, která nepovažují za oprávněná.

65. Učitelé by měli mít volnost v používání takových způsobů hodnocení, která považují za užitečná pro další rozvoj žáků, ale měli by zaručit, aby jednotliví žáci nebyli hodnoceni nespravedlivě.

66. Úřady by měly patřičně zvážit doporučení učitelů týkající se nejvhodnějšího druhu studia pro jednotlivé žáky se zřetelem k různým možnostem jejich dalšího vzdělávání.

67. V zájmu žáků by se mělo vyvinout maximální úsilí na zabezpečení úzké spolupráce učitelů a rodičů. Učitelé by však měli být chráněni před neobjektivním nebo neoprávněným zasahováním rodičů do záležitostí, které se týkají váhradně profesionálních povinností učitele.

68.

- Rodičům, kteří mají stížnosti na školu nebo učitele, by se měl umožnit především rozhovor s ředitelem školy nebo příslušným

učitelem. Každá další stížnost adresovaná vyšším orgánům by měla mít písemnou formu a příslušný učitel by měl obdržet její kopii.

- Vyšetřování stížnosti by se mělo vést tak, aby učitelé měli dostatečnou možnost se obhajovat a aby jednání bylo neveřejné.

69. Učitelé by se měli maximálně snažit, aby zabránili úrazům žáků, zaměstnavatelé by měli chránit učitele před možností vymáhání náhrady při zranění žáků mimo školu nebo školní areál.

Povinnosti učitelů

70. S vědomím toho, že postavení učitelského sboru do značné míry závisí na samotných učitelích, by se měli všichni učitelé snažit o dosažení co nejvyšší možné úrovně své profesionální práce.

71. Profesionální normy učitelského povolání by se měly určovat a zachovávat za účasti učitelských organizací.

72. Učitelé a učitelské organizace musí v zájmu žáků, rozvoje vzdělávání a rozvoje společnosti usilovat o širokou spolupráci se školskými orgány.

73. Učitelské organizace by měly vypracovat kodex etiky učitele, popřípadě kodex chování učitele; takovéto kodexy jsou významným přínosem pro zabezpečení prestiže učitelského povolání a pro plnění profesionálních povinností v souladu s přijatými principy.

74. Ve prospěch žáků i dospělých by učitelé měli projevovat připravenost zúčastňovat se i činností mimo učební plán školy.

Vzájemné vztahy mezi učiteli a systémem vzdělání obecně

75. Proto, aby učitelé mohli plnit svoje povinnosti, měly by školské orgány vypracovat a pravidelně uplatňovat systém konzultací s učitelskými organizacemi v takových otázkách, jako je politika v oblasti vzdělávání a změny v něm.

76. Školské orgány a učitelé by měli uznávat význam účasti učitelů prostřednictvím jejich organizace a jinými cestami na opatřeních, která jsou zaměřena na zdokonalování vzdělávání, v pedagogickém výzkumu, v rozvoji a šíření nových, nejmodernějších vyučovacích metod.

77. Školské orgány by měly napomáhat vytvoření a činnosti metodických sdružení učitelů, jejichž cílem je pomáhat v rámci jednotlivých škol nebo na širším základě rozvíjet spolupráci učitelů vyučujících stejnému předmětu a respektovat jejich přání a názor.

78. Řídící a jiní pracovníci zodpovědní za rozličné oblasti vzdělávání by měli na bázi reciprocit usilovat o dobré vztahy s učiteli.

Práva učitele

79. V zájmu jak samotných učitelů, tak i v zájmu rozvoje systému vzdělávání a celé společnosti jako celku je třeba podněcovat účast učitelů na společenském a veřejném životě.

80. Učitelé by měli svobodně využívat všech občanských práv, která mají všichni obyvatelé, a měli by mít právo být voleni a volit.

81. V takových případech, kdy výkon veřejných funkcí vyžaduje přerušování pedagogické činnosti, by se měla učitelům zachovat všechna práva týkající se započítávání pedagogické praxe pro účely služebního postupu i důchodu a možnost vrátit se po uplynutí období výkonu veřejných funkcí na své původní místo, nebo jim umožnit nástup na nové rovnocenné místo.

82. Platy a pracovní podmínky učitelů by měly být stanoveny na základě vzájemné dohody mezi učitelskými organizacemi a zaměstnavateli učitelů.

83. Měl by být vytvořen soudní nebo mimosoudní mechanismus, s jehož pomocí by se zajistilo právo učitelů jednat s jejich státními nebo soukromými zaměstnavateli prostřednictvím jejich organizací.

84. Měl by být zaveden paritní mechanismus, který by se zabýval urovnáváním sporů mezi učiteli a jejich zaměstnavateli, vzniklých na základě finančních požadavků a pracovních podmínek. V případě, že tyto prostředky a postupy zavedené za tímto účelem budou vyčerpány, nebo jednání mezi partnery budou přerušena pro úplnou neshodu, měly by mít učitelské organizace právo podniknout jiné kroky, než organizace běžně používají při ochraně svých zákonných práv.

IX. Podmínky pro efektivní vyučování a učení

85. Protože učitel je cenným odborníkem, měla by být jeho práce i jemu poskytovaná pomoc organizována tak, aby se zabránilo neracionálnímu využívání jeho času a energie.

Počet žáků ve třídách

86. Počet žáků ve třídách by měl být takový, aby umožňoval učiteli věnovat se individuálně každému žákovi. Občas je účelné organizo-

vat práci s malými skupinami nebo individuální vyučování, především korekčního charakteru, a ve vyučování ve velkých skupinách využívat audiovizuální prostředky.

Pomocný personál

87. Aby se učitelé mohli soustředit na své pracovní úkoly, měly by být školy vybaveny pomocným personálem pro vykonávání neučitelských funkcí.

Učební pomůcky

88.

- Úřady by měly zabezpečovat pro učitele a žáky moderní učební pomůcky. Tyto pomůcky by se neměly chápat jako náhrada za učitele, ale jako prostředky na zlepšování kvality vyučování a zajištění vzdělání pro větší počet žáků.
- Úřady by měly podporovat výzkum v oblasti využívání těchto prostředků, jakož i aktivní účast učitelů na tomto výzkumu.

Délka pracovní doby

89. Délka pracovního dne a pracovního týdne učitele by měla být stanovena na základě konzultace s učitelskými organizacemi.

90. Při určování počtu vyučovacích hodin učitele je třeba brát v úvahu všechny faktory, které jsou relevantní pro výši úvazků, především:

- počet žáků, s kterými učitel denně a v průběhu týdne pracuje
- nutnost poskytnout učiteli čas na adekvátní plánování a přípravu na vyučování i na hodnocení práce žáků
- počet různých hodin, které musí učitel denně odučit
- čas, který potřebuje učitel na to, aby se mohl zúčastňovat řešení výzkumných úkolů, mimotřídní a mimoškolní činnosti a též dozoru a konzultací se žáky
- čas na podávání informací o prospěchu žáků rodičům a konzultace s nimi

91. Učitelům by měl být poskytován čas nezbytný k účasti na programech dalšího vzdělávání.

92. Účast učitelů v mimoškolní činnosti by je neměla nadměrně zatěžovat a neměla by narušovat plnění jejich základních povinností.

93. Učitelé, kteří vykonávají souběžně s vyučováním ve třídě speciální pedagogické činnosti, by měli mít příslušně zkrácený učební závazek.

Roční placená dovolená

94. Všichni učitelé by měli mít právo na každoroční adekvátní plně placenou dovolenou.

Studijní volno

95.

- Čas od času by mělo být učitelům poskytnuto plně nebo částečně placené studijní volno na zvyšování kvalifikace.
- Období studia by se mělo započítávat do praxe pro účely postupu a důchodu.
- Učitelům pracujícím v oblastech vzdálených od městských center, jež jsou takto chápána i státními orgány, by se mělo studijní volno poskytovat častěji.

Mimořádné volby

96. Volno poskytnuté v rámci dvoustranných a mnohostranných kulturních výměn by se mělo započítávat do praxe.

97. Učitelům, pracujícím na realizaci projektů technické pomoci, by se měla započítávat doba této práce do praxe a taktéž by se jim měl zachovat nárok na důchod.

98. Učitelům, kteří vycestovali na pozvání za prací do zahraničí, by se měla doba této práce započítávat do praxe a taktéž by se jim měl zachovat nárok na důchod.

99.

- Učitelům by se mělo poskytovat příležitostné placené volno, aby mohli pracovat ve svých organizacích.
- Učitelé by měli mít právo být voleni a vykonávat funkce ve své organizaci; v takovém případě by měli mít stejná práva jako učitelé, kteří vykonávají funkce ve státních orgánech.

100. Učitelům by se mělo poskytovat placené volno z osobních důvodů v souladu s dohodou uzavřenou před přijetím do zaměstnání.

Pracovní neschopnost a mateřská dovolená

101.

- Učitelé by měli mít právo na placené volno po dobu pracovní neschopnosti.
- Při určování doby, po kterou má nemocný pobírat plat v plné nebo částečné výši, by se měl brát ohled na případy, kdy je nutné učitele izolovat od žáků na delší dobu.

102. V oblasti ochrany mateřství by se měly uplatňovat normy přijaté Mezinárodní organizací práce, hlavně v Konvenci o ochraně mateřství z r. 1919 a v Konvenci o ochraně mateřství z r. 1952 (revidována), jakož i normy, které se vztahují k odstavci 126 tohoto Doporučení.

103. Učitelky, které mají děti, je třeba povzbuzovat k pokračování v pedagogické práci pomocí opatření, která jim umožní vzít si na základě vlastní potřeby dodatečnou neplacenou dovolenou na dobu do 1 roku dítěte bez ztráty zaměstnání, při plném zabezpečení všech práv, vyplývajících z jejich zaměstnání.

Výměna učitelů

104. Školské orgány by měly uznávat, jaký význam mají pro rozvoj vzdělání a pro samotné učitele profesionální a kulturní výměny mezi zeměmi a cestování učitelů do zahraničí; tyto orgány by se měly snažit o rozšíření takovýchto možností a zohledňovat zkušenosti, které získali jednotliví učitelé v zahraničí.

105. Výběr učitelů pro takovéto výměny se musí uskutečňovat bez jakékoli diskriminace a vybrané osoby by se neměly považovat za představitele jakéhokoli politického názoru.

106. Učitelům, kteří cestují do zahraničí studovat a pracovat, by se měly poskytnout adekvátní finanční prostředky a zachovat jim jejich funkce a postavení.

107. Učitelé by se měli podporovat v tom, aby si vyměňovali zkušenosti z výuky v zahraničí s ostatními učiteli.

Školské budovy

108. Školní budovy by měly být bezpečné a atraktivní v celkovém vzhledu a funkční v projektu; měly by umožňovat efektivní výuku a mimotřídní činnosti, především ve venkovských oblastech, jako střediska společenských aktivit; měly by být vybudované v souladu se stanovenými hygienickými normami, aby byly adaptabilní, daly se lehko a ekonomicky udržovat.

109. Úřady by měly zabezpečit potřebnou údržbu škol, aby v žádném případě nebylo ohroženo zdraví a bezpečnost žáků a učitelů.

110. Při plánování výstavby nových škol by se měl prokonzultovat reprezentativní názor učitelů. Při přípravě nových kapacit anebo rozšiřování existujících by se měla uskutečnit konzultace s pracovníky škol.

Speciální podmínky pro učitele ve vesnických a vzdálených oblastech

111.

- V oblastech vzdálených od městských center, které státní orgány za takové považují, by se učitelům a jejich rodinám mělo zajistit slušné ubytování, nejlépe bezplatné nebo formou subvencovaného nájemného.
- V zemích, kde učitelé kromě normálních vyučovacích povinností mají podporovat a stimulovat společenské akce, by měly plány a programy sociálně-ekonomického rozvoje zahrnovat vhodné ubytování učitelů.

112.

- Při jmenování nebo přeložení učitelů do škol ve vzdálených oblastech by se měly učitelům a jejich rodinám hradit náklady na stěhování a cestovné.
- Učitelům v takovýchto oblastech, kde je to potřebné, by se měly poskytovat zvláštní výhody při cestování, aby si mohli udržet svou profesionální úroveň.
- Učitelé přeložení do vzdálených oblastí by se měli stimulovat tím, že jim budou hrazeny cestovní náklady z pracoviště do místa bydliště jednou za rok při cestě na dovolenou.

113. V těch případech, kdy učitelé pracují ve zvláště těžkých podmínkách, by se jim měla vyplácet kompenzace ve formě zvláštního příplatku za obtížnost práce. Tento příplatek by měl být součástí základu, z kterého se vypočítává důchod.

X. Platy učitelů

114. Mezi různými faktory, které ovlivňují postavení učitelů, by se měla věnovat zvláštní pozornost jejich platům, protože v současných podmínkách ve světě závisí faktory jako postavení učitelů ve společnosti, úcta k jejich povolání do značné míry, podobně jako u jiných povolání, na ekonomické pozici, v které se nacházejí.

115. Platy učitelů by měly:

- odrážet význam pedagogické práce a s tím související význam učitelů ve společnosti
- být porovnatelné s platy v jiných povoláních, vyžadujících podobnou nebo ekvivalentní kvalifikaci
- poskytovat učitelům prostředky na zabezpečení uspokojivé životní úrovně jich samých i jejich rodin, jakož i možnost investovat do

dalšího vzdělávání nebo sledování kulturních aktivit za účelem zvyšování vlastní profesionální kvalifikace

- zohledňovat tu skutečnost, že některé funkce vyžadují vyšší kvalifikaci, větší zkušenosti a větší zodpovědnost

116. Platy učitelů by se měly stanovit v souladu s platnou stupnicí vypracovanou po dohodě s učitelskými organizacemi. V žádném případě by neměli být kvalifikovaní učitelé po dobu zkušební doby, nebo jestliže jsou zaměstnání na dobu určitou, zařazeni do nižšího platového stupně než učitelé přijatí definitivně na dobu neurčitou.

117. Platová struktura by se měla plánovat tak, aby nedocházelo k nespravedlnostem nebo anomáliím, které by mohly vést k rozporům mezi různými skupinami učitelů.

118. V případě, že učební úvazek převyšuje maximální normu, měl by učitel dostávat dodatečnou odměnu podle schválené stupnice.

119. Platové rozdíly by měly být založené na takových objektivních kritériích, jako jsou stupeň kvalifikace, délka praxe nebo stupeň zodpovědnosti, avšak při dodržení rozumného vztahu mezi nejnižším a nejvyšším platem.

120. Při stanovení základní platové stupnice učitele odborných nebo technických předmětů, který nemá vysokoškolské vzdělání, by se mělo přihlížet k hodnotě jeho praktické přípravy a zkušeností.

121. Platy učitelů by se měly počítat z ročního základu.

122.

- Postup uvnitř kategorie by se měl umožnit prostřednictvím příplatků, udělovaných k platu v pravidelných, nejlépe ročních intervalech.
- Postup od minimálního k maximálnímu platovému stupni by neměl trvat více než 10–15 roků.
- Učitelé by měli dostávat příplatky k platům za práci vykonávanou ve zkušebním období nebo dočasně.

123.

- Platové stupnice učitelů by se měly pravidelně prověřovat, přičemž by se měly zohledňovat takové faktory jako nárůst životních nákladů, zvýšení životní úrovně země v souvislosti se zvýšením produktivity práce, nebo všeobecná tendence zvyšování platů.
- V těch případech, kdy se systém platových úprav automaticky uplatňuje na základě indexu životních nákladů, by měl být tento index stanoven za účasti učitelských organizací a každá částka přidělená na životní náklady by se měla považovat za součást výdělku, který se započítává při určování důchodů.

124. Žádný systém určující plat podle zásluh by se neměl zavádět nebo používat bez předběžné konzultace a souhlasu zainteresovaných učitelských organizací.

XI. Sociální zabezpečení

Všeobecná ustanovení

125. Všichni učitelé bez ohledu na typ školy, v níž pracují, by měli mít stejné nebo podobné sociální zabezpečení. Sociální zabezpečení by se mělo rozšířit i na studenty připravující se na učitelské povolání, pokud jsou zaměstnaní ve školství, i na učitele zaměstnané na zkušební dobu.

126.

- Učitelům by se mělo poskytovat sociální zabezpečení ve všech případech obsažených v Konvenci mezinárodní organizace práce pro sociální zabezpečení (minimální normy) z r. 1952, a to především: lékařská péče, peněžité pomoci při nemoci, nezaměstnanosti, stáří, rodinné přídatky, mateřské příspěvky, peněžité pomoci invalidům, peněžité pomoci pozůstalým.
- Normy sociálního zabezpečení by měly být alespoň tak příznivé jako ty, které jsou stanovené v relevantních dokumentech Mezinárodní organizace práce a především v Konvenci o sociálních zabezpečeních z r. 1952.
- Na dávky sociálního zabezpečení by měli mít učitelé právní nárok.

127. Při sociálním zabezpečení učitelů by se měly zohlednit zvláštní podmínky jejich zaměstnání, jak se uvádí ve výše uvedených paragrafech tohoto doporučení.

Lékařská péče

128. V oblastech, kde je nedostatek zdravotnických zařízení pro učitele, by se mělo hradit učitelům cestovné na cestu potřebnou pro zabezpečení jejich lékařské péče.

Nemocenské dávky

129.

- Nemocenské dávky by se měly vyplácet za celé období pracovní neschopnosti, během něhož byla zastavena výplata mzdy.
- Nemocenské dávky by se měly vyplácet od prvního dne zastavení výplaty mzdy.

- V případech, kdy je výplata nemocenských dávek limitována na určité období, je třeba počítat s určitým prodloužením tohoto období v případech, kdy je nutné izolovat učitele od žáků.

Příplatky při pracovních úrazech a chorobách z povolání

130. Učitelé by měli být chráněni před následky úrazů, které mohou utrpět nejen po dobu vyučování ve škole, ale i při výkonu činnosti mimo vyučování nebo mimo území školy.

131. Některé dětské infekční choroby by se měly považovat za choroby z povolání, pokud se jimi učitel nakazí při styku s žáky.

Starobní důchod

132. Práva učitelů na důchod, která získají službou v kterémkoli školním systému v zemi, by měla platit i při jeho přechodu do služeb kteréhokoli systému v téže zemi.

133. S přihlédnutím k ustanovením platným v každé zemi měl by být v případě nedostatku učitelů těm, kdo pokračují v pedagogické činnosti po dosažení důchodového věku, stanoven prostřednictvím příslušné instituce důchod s ohledem na odpracované roky, nebo by se jim měla dát možnost získat dodatečný důchod.

134. Starobní důchod by se měl vyplácet v takovém poměru k poslednímu výdělků, aby si učitel mohl udržet adekvátní úroveň.

Invalidní důchod

135. Invalidní důchod by se měl vyplácet těm učitelům, kteří musejí přerušit svoji pedagogickou činnost pro tělesnou pracovní neschopnost nebo duševní choroby. V případě, že vyplácení nemocenských dávek nebo jiných dávek se při dlouhodobé pracovní neschopnosti ruší, je třeba počítat s poskytnutím důchodu těmto učitelům.

136. V případě částečné pracovní neschopnosti, tj. když učitel nemůže vykonávat práci na plný úvazek, měl by dostávat částečný invalidní důchod.

137.

- Invalidní důchod by se měl stanovit v takovém poměru k poslednímu výdělků, aby si učitel mohl udržet příslušnou životní úroveň.
- Mělo by se počítat s poskytováním lékařské péče a příslušných nemocenských dávek, se zlepšováním narušeného zdraví učitelů, s rehabilitačními službami, které by těmto učitelům umožnily vrátit se k původní činnosti.

Dávky pozůstalým

138. Podmínky poskytování peněžitých dávek a jejich výše by měly být takové, aby pozůstalým umožnily udržet si patřičnou úroveň a dětem odkázaným na tyto dávky zabezpečily dobrou životní úroveň a vzdělání.

Prostředky sociálního zabezpečení učitelů

139.

- Sociální zabezpečení učitelů by se mělo realizovat podle možnosti prostřednictvím všeobecného systému, který se používá u osob zaměstnaných ve státním nebo soukromém sektoru.
- Tam, kde všeobecný systém chybí, měly by se na právním nebo jiném základě vypracovat speciální systémy.
- V případě, že výška dávek určených všeobecným systémem je nižší, než se uvádí v tomto doporučení, měla by se uvést do souladu s doporučenou normou prostřednictvím doplňujících systémů.

140. Měla by se přezkoumat možnost zapojit představitele učitelských organizací do správy speciálních a doplňujících systémů včetně investování jejich finančních prostředků.

XII. Nedostatek učitelů

141. Hlavním principem by mělo být, že každý závažný nedostatek učitelů by se měl řešit výjimečnými opatřeními. Tato opatření by neměla v žádném případě snižovat požadavky na kvalifikaci učitele ani na úroveň vzdělání žáků. Vzhledem k tomu, že některá opatření zaměřená na řešení nedostatku učitelů, jako např. neúměrné zvýšení kapacity tříd, učebního úvazku učitele, se neslučují s cíli a úkoly vzdělání a poškozují žáky, měly by školské orgány učinit takové kroky, které by umožnily taková opatření nepřijímat a již existující zrušit.

142. V rozvojových zemích, kde v důsledku palčivého nedostatku učitelů může vzniknout nutnost organizovat krátkodobé intenzivní přípravné kurzy, bylo by třeba zároveň uskutečňovat odborně náročný program přípravy vysoce kvalifikovaných učitelů, schopných vést a řídit vzdělávací instituci.

143.

- Studenti přijímaní do zrychlených krátkodobých kurzů by se měli vybírat podle norem platných při přijímání na normální pedagogické studium, nebo dokonce vyšších, aby potom byli schopni plnit požadavky denního studia.
- Určité úpravy a zvláštní výhody včetně mimořádně placeného studijního volna by měly umožňovat studentům dokončit své studium při zaměstnání.

144.

- Pokud je to možné, nekvalifikovaní zaměstnanci by měli pracovat pod přímým dozorem a vedením odborně kvalifikovaných učitelů.
- Podmínkou dalšího zaměstnání těchto osob by mělo být získání odpovídajícího vzdělání nebo ukončení studia.

145. Úřady by měly uznat, že zlepšení v oblasti sociálního a ekonomického postavení učitelů, jejich životních a pracovních podmínek, podmínek jejich zaměstnávání, možností pracovního postupu je nejlepším prostředkem pro překonání jakéhokoli nedostatku kompetentních a zkušených učitelů a také podmínkou pro zapojení a udržení dostatečného počtu plně kvalifikovaných osob v učitelském povolání.

XIII. Závěrečná ustanovení

146. Pokud je postavení učitelů v některých ohledech příznivější než takové, jaké vyplývá z tohoto Doporučení, nemělo by se v žádném případě obsahu tohoto Doporučení využít ke snížení již dosaženého postavení učitelů.

Jean Thomas, předseda Mimořádné mezivládní konference o postavení učitelů

René Maheu, generální ředitel Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO)